www.turkishstudies.net/social

Turkish Studies - Social Sciences

eISSN: 2667-5617

Research Article / Araştırma Makalesi

INTERNATIONAL BALKAN UNIVERSITY
Sponsored by IBU

Kentin Gelişimi ve Sanayi Sitesi İlişkisi Üzerine Bir Değerlendirme: Mersin Örneği

An Evaluation on The Relation of The Urban Development and The Industrial Estate: Case of Mersin

Ahmet Yaman*

Abstract: The social, economic, and cultural development of human beings and the development of cities take place together. All the changes and transformations in humanity's history are also reflected in the cities socially, culturally, economically, and physically. When the historical and sociological analysis of urbanization is made, it is mentioned what the city is, how it is defined, and the features that distinguish the city from other settlements. According to these characteristics, the city's development is explained by the capitalist system's political economy consolidation and industrialization. In this study, the city's phenomenon is defined as a socio-economic living space in which economic activities are also carried out as well as being a place where people live together. The development of the city and the people's socio-economic development is a process that affects each other. The most crucial variable that determines this process is urban space. The location, size, and planning process of a city also determine the city's spatial functions. The location and relationship of the city's residential area and work areas play an essential role in developing the city and the social and economic well-being of the people living in the city. Within the research scope, the industrial site area, the city's working area, and the tradesman-craftsman enterprises that need this industrial site area are examined in two stages. In the first stage, 4545 enterprises which are called tradesmen and craftmens, located in the industrial estate area in Mersin province are analyzed according to sector and occupation distribution. According to this analysis, the distribution and densities of businesses operating in the city center, between the neighborhoods, and under the apartments were analyzed by showing them on the neighborhood's scale in the city's geographical map. In the second stage, these enterprises' externalities towards the environment and human health in terms of the city's development are analyzed. In this study, it has been concluded tthat firstly the enterprises affect the city's production of goods and services and their capacity. Secondly, enterprises cause the environment and human health's externalities due to its production process. Enterprises have carried out their activities by a series of legislation to minimize these externalities. As a result, industrial sites' effects on the economic development of the city in the planning process and their externalities towards the environment and human health should be analyzed together.

Structured Abstract: Industrial estates are spatial structures associated with urbanization and industrialization. These structures are considered within the framework of "economic growth," "industrialization," "urban development," and "urban transformation" on the one hand, and "environmental

* Dr, Ar-Ge / Proje Yöneticisi ve Danışman, Mersin Esnaf ve Sanatkarlar Odaları Birliği, Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Ensitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, Sosyoloji Doktora Öğrencisi

Dr. R&D and Project Manager, Consultant, Mersin Union of Chambers of Tradesmen and Craftsmen, Mersin University, Institute of Social Sciences, Political Science and Public Administration, Sociology Ph.D Student

ORCID 0000-0002-2359-8653

dryamanahmet@hotmail.com

Cite as/ Atıf: Yaman, A. (2021). Kentin gelişimi ve sanayi sitesi ilişkisi üzerine bir değerlendirme: Mersin örneği. *Turkish Studies - Social, 16*(1), 375-394. https://dx.doi.org/10.47356/TurkishStudies.47576

Received/Geliş: 13 November/Kasım 2020 *Checked by plagiarism software*

Accepted/Kabul: 20 February/Şubat 2021 **Published/Yayın:** 25 February/Şubat 2021

CC BY-NC 4.0

protection, urban and human health, noise and visual pollution" on the other. Industrial estates are contained in the central government and city administrators' programs in two main topics: "to establish industrial estates considering their contribution to cities' planned development and "to carry them out of the city center". Policies and practices for the city's physical development and the social and economic welfare of the people living in the city constitute the subject of urban development. The current state of urban development can be analyzed by studying the spatial planning of the city. The social, economic, and political problems that arise in the city can be examined depending on the location and the planning processes that define the function of the city and decide where the activities in the city will be located. Industrial estates areas in Turkey, the goods and services satisfying the daily needs of people living in cities are the places produced. These areas are used by workplaces required to be separated and grouped according to the law, numbered 1593 and relevant regulations.

The history of Turkey is based on industrial estates in 1960. Industrial estates and organized industrial zone have been formulated policies during Turkey's planned economy period. From this time, the building of industrial estates policy has been varring according to the city's scale, space, and conjuncture. Nowadays, Turkey has 858 industrial estates which 135 of them are located in the city centers. The central governments of Turkey from the 1960's regularly supports planning and building industrial estate areas. The governments have allocated funds from the general budget to complete the industrial estate's investments.

Turkey's industrial estate's building process is involved in the four main actors. These actors ensure the creation, construction, and activation of the industrial site area together. These actors are industrial estate building cooperatives, municipalities, Housing Development Administration of Turkey (TOKİ), and private enterprises. In this study, These actors and their functions of building industrial estates were not evaluated; instead of this, The current situation of 4545 tradesmen and craftmen’s enterprises that can be located in the industrial estate's areas is analyzed over the Mersin province sample. Firstly, the analysis process is composed of the enterprises' sectoral and occupational distributions. Secondly, these enterprises' locations were shown on a neighborhood scale according to the analysis process. Thirdly the effects of the enterprises that can take part in the industrial estate area operating in the city on the environment and human health are analyzed.

Within the scope of this study, industrial estates are defined as a political space that is produced, consumed and shapes social relations. Based on this definition, the emphasis has been placed on municipalities that have elected public legal entities to meet commons local needs and implement policies and practices in the city's development. While the municipalities fulfill the planning process, they also plan the use of spatial areas. Industrial estates are needed to satisfy the city dwellers' daily maintenance, repair, service, and small-scale manufacturing needs. For this purpose, small industrial sites are under the authority and responsibility of municipalities. Infrastructure, transportation, environment etc. can be considered as areas where urban services are delivered.

Due to insufficiency of these industrial estates' numbers, enterprises continues their activities in the city center, between the neighborhoods and under the apartments. This situation has created two substantial issues. Firstly, businesses continue to produce goods and services without having a modern and technical infrastructure. Secondly, these activities lead to the realization of commercial activities for the environment and human health in the city's residential areas, in the living spaces of the city residents.

In this study, it has been concluded that The number of tradesmen and craftsman companies that do not operate in Mersin industrial site areas is 4,545. 76% of the enterprises operate in the neighborhoods and streets, under the apartments in Mersin's central districts. According to occupational safety and health regulation, these enterprises are classified as less dangerous, dangerous, and very dangerous. ccordingly, the number of businesses belonging to the less Dangerous Occupation Group, which operates between the quarters and under the apartments in the city center of Mersin, was 870, the number of businesses belonging to the Dangerous Occupation Group was 2792, and the number of businesses belonging to the Very Dangerous Occupation Group was 883. Considering these enterprises' goods and service production processes, it creates externalities that will adversely affect the environment and human health.

Consequently, tradesmen and craftsmen enterprises located in the city center have been analyzed by sectoral and occupational aspects. The occupation of these enterprises in the city center has caused environmental and human healthy's externalities. It has been determined that there is a need for new

industrial estates for businesses in the city center to reduce these externalities and to increase the city's growth.

Keywords: Urbanization, urban growth, urban economy, industrial estate, urban policy

Öz: İnsanoğlunun sosyal, ekonomik ve kültürel gelişimiyle kentlerin gelişimi bir arada gerçekleşmektedir. İnsanlık tarihinde yaşanan tüm değişim ve dönüşümeler aynı zamanda toplumsal, kültürel, ekonomik ve fiziksel açıdan kentlere de yansımaktadır. Kentleşmenin tarihsel ve sosyolojik tahlili yapıldığında kentin ne olduğu, nasıl tanımlandığı ve kenti diğer yerleşim birimlerinden ayıran özelliklere değinilmektedir. Bu özelliklere göre kentin gelişimi kapitalist sistemin ve sanayileşmenin ekonomi politik birlikteliği ile açıklanmaktadır. Bu çalışmada, kent olgusu insanların bir arada yaşadığı bir yer olmakla birlikte ekonomik faaliyetlerin de sürdürüldüğü sosyo-ekonomik bir yaşam alanı olarak tanımlanmaktadır. Kentin gelişimi ile insanların sosyo – ekonomik gelişimi birbirini etkileyen bir süreçtir. Bu süreci belirleyen en önemli değişken ise kent mekanıdır. Bir kentin konumu, büyüklüğü ve planlama süreci kentin mekânsal işlevlerini de belirlemektedir. Kentin yerleşim alanı ve çalışma alanlarının konumu ve ilişkisi kentin gelişimi, kente yaşayan insanların sosyal ve ekonomik refahı üzerinde önemli bir rol oynamaktadır. Araştırma kapsamında, kentin çalışma alanı olan sanayi sitesi alanı ve bu sanayi sitesi alanına ihtiyaç duyan esnaf-sanatkâr işletmeleri iki aşamalı olarak incelenmektedir. Birinci aşamada, Mersin ilinde sanayi sitesi alanında yer alabilecek 4545 esnaf ve sanatkar işletmesi sektör ve meslek dağılımına göre analiz edilmektedir. Bu analize göre kent merkezinde, mahalle aralarında ve apartman altlarında faaliyet gösteren işletmelerin dağılımları, yoğunlukları kentin coğrafi haritasında mahalle ölçeğinde gösterilmiştir. İkinci aşamada, bu işletmelerin kentin gelişimi açısından çevre ve insan sağlığına yönelik dışsallıkları değerlendirilmiştir. Çalışma kapsamında iki sonuca ulaşılmıştır. Birincisi, işletmelerin kentin mal ve hizmet üretimini sağlayarak kent ekonomisi ile kentin istihdam kapasitesini etkiledikleri sonucuna ulaşılmıştır. İkincisi işletmelerin üretim süreçleri nedeniyle çevre ve insan sağlığına yönelik zararları değerlendirilmiştir. Negatif dışsallık olarak ifade edilen bu zararların en aza indirmek için bir dizi mevzuat çerçevesinde faaliyetlerin yürütüldüğü tespit edilmiştir. Sonuç olarak sanayi sitelerinin planlama sürecinde kentin ekonomik gelişimine etkileri ile çevre ve insan sağlığına yönelik dışsallıkları birlikte analiz edilerek planlanması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kentleşme, kentsel gelişme, kent ekonomisi, sanayi sitesi, kentsel politika

Giriş

İnsanoğlunun sosyal, ekonomik ve kültürel gelişimiyle kentlerin gelişimi bir arada gerçekleşmektedir. İnsanlık tarihinde yaşanan tüm değişim ve dönüşümeler aynı zamanda toplumsal, kültürel, ekonomik ve fiziksel açıdan kentlere de yansımaktadır. Kentleşmenin tarihsel ve sosyolojik tahlili yapıldığında kentin ne olduğu, nasıl tanımlandığı ve kenti diğer yerleşim birimlerinden ayıran özelliklere değinilmektedir. Bu özelliklere göre kentin gelişimi kapitalist sistemin ve sanayileşmenin ekonomi politik birlikteliği ile açıklanmaktadır (Gottdiener ve Hutchison, 2011: 49; Macionis ve Plummer, 2008: 782; Özgen Uğurlu, 2017: 25)

Kentin fiziki gelişimine ve kente yaşayanların sosyal – ekonomik refahına yönelik politika ve uygulamalar kentsel gelişmenin konusunu oluşturmaktadır. Kentsel gelişmenin mevcut durumu ise kentin mekânsal planlamasına bakılarak analiz edilebilmektedir. Kentte ortaya çıkan sosyal, ekonomik ve politik sorunlar mekana bağlı olarak incelenebildiği gibi kentin işlevini tanımlayan, kentteki faaliyetlerin nerede konumlanacağına karar veren planlama süreçleri ile de analiz edilmektedir (Eraydın, 2006: 38; Keleş, 2016: 147; Şengül, 2007: 64-70)

Türkiye'nin mekânsal planlama sisteminde yer alan 3194 sayılı İmar Kanunu ve ilgili yönetmelikleri genel olarak belediye ve mücavir alan sınırları içerisinde kalan alanlarda belediyelere ve bu alanlar dışındaki alanlarda da il özel idarelerine yetki vermiştir (Resmi Gazete, 1985; Sönmez, 2017: 646). Bu çalışmada planlama sisteminin yapımı, süreci ve yetkilerine yer verilmemiştir. Ancak çalışmanın inceleme konusunu oluşturan sanayi sitelerinin tanımına ve yapım süreçlerine kentin planlama sürecinin doğrudan etki ettiği vurgulanmaktadır. Örneğin Mekansal Planlama Yönetmeliği'nde küçük sanayi sitesi alanları; şehirdeki yaşayanlara yönelik tamir, servis,

bakım gibi günlük ihtiyaçların karşılanabildiği, 1593 sayılı Umumi Hıfzıssıhha Kanunu ve ilgili yönetmeliklerine uygun olarak çevre ve sağlık koşulları açısından ayrılmaları ve gruplaşmaları gerekli görülen işyerlerinin olduğu alanlar olarak tanımlanmaktadır (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2014, 2020).

Bu tanıma göre sanayi sitesi alanları kent ekonomisinin önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Ayrıca sanayinin mekânsal olarak düzenlenmesi kentin ekonomik, sosyal ve fiziki gelişimini de etkilemektedir (Köroğlu, 2017: 214). Sanayi alanlarının fiziksel düzenlenmesi planlama disiplininde ele alınmakta ve sanayinin yer seçimi sorunu ile planlanması kentleşme ve sanayileşmenin birbirini etkilemesi bağlamında düşünülmektedir. Tekeli (2010) bazı sanayilerin kent merkezinde bazılarının da şehir merkezinin uzağında yerleşmeyi tercih ettiğini söylemektedir. Bunun sanayinin türlerine göre verildiği, yer seçimi kararının da zamana ve mekana göre değişiklik gösterdiğini vurgulamaktadır. Sanayinin yer seçiminde bütün işletmeler ve sanayi kolları için tek bir yer seçimi davranışı mümkün değildir. Bu davranış müşteriye, hammaddeye vb. kriterlere göre değişim göstermektedir. Ülkemizde küçük sanayiciler müşteriye yakınlık ilişkisi, müşteriye özel üretim yapması nedeniyle şehir merkezinde konumlanabilmektedir (Tekeli, 2010: 46-49).

Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'nın açıklamalarına göre Türkiye'de aktif olarak 858 adet sanayi sitesi mevcuttur. Bu sanayi sitesi alanlarında büyük çoğunlukla esnaf-sanatkar işletmeleri kentliye yönelik imalat, tamir, bakım ve onarım hizmetlerini yürütmektedir. Türkiye'nin 81 ilinde ve her ilçesinde ortalama en az 10 tane sanayi sitesi alanı faaliyet göstermektedir. (Habertürk, 2017; Yaman, 2020a). Türkiye'de sanayi sitelerinin kuruluş süreçleri belediyelerin, sanayi sitesi yapı kooperatiflerin, TOKİ'nin ve özel yatırımlar eliyle gerçekleşmektedir. Bu sanayi sitesi alanlarının yapımında Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı'nın finansal desteği önemli rol oynamaktadır. 2020 yılı itibariyle bakanlık desteği ile kurulmuş Türkiye'de 100 bin işyeri kapasiteli 81 ilde faaliyet gösteren 480 sanayi sitesi mevcuttur. (Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2020a; TESK, 2020b).

Sanayi sitesinde faaliyet gösteren işletmeler incelendiğinde işletmelerin büyük çoğunluğunu tamirat ve imalat faaliyetini sürdüren esnaf-sanatkarlar oluşturmaktadır. Türkiye Esnaf ve Sanatkarlar Konfederasyonu (TESK) verilerine göre 31.10.2020 tarihi itibariyle Türkiye'de 2.131.147 esnaf-sanatkar işletmesi faaliyet yürütmektedir. Esnaf sayısı ve sanayi sitelerindeki işyeri kapasitesi düşünüldüğünde Türkiye'de her 1000 esnaf-sanatkar işletmesinin 10 tanesi sanayi sitesi alanında yer alabilmektedir. Ayrıca Türkiye Odalar Borsalar Birliği Ticaret Siciline göre faaliyet yürüten şirketlerin de varlığı göz önüne alındığında sanayi sitesi alanı içerisinde faaliyet gösteren işletme sayısı daha da azalmaktadır. Dolayısıyla kent merkezlerinde ve mahallerinde faaliyet gösteren işletme sayıları sanayi sitesindeki işletmelerden fazladır (Yaman, 2020).

Bu gerekçeyle 2018 yılında Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan tarafından "Sanayi'de Milli Atılım" sloganıyla sanayi sitelerinin dönüştürülmesi ve modern altyapıya kavuşturulmaları politikasının uygulanacağı açıklanmıştır. Buna göre, ilk olarak kent içerisinde kalan 138 sanayi sitesinin zamanla şehir dışına çıkarılacağı belirtilmiştir (Erdoğan, 2018; Habertürk, 2017).

Bu çalışmada ilk başlıkta sanayi sitelerinin literatürde ve yasal düzenlemelerdeki tanımına yer verilmektedir. İkinci başlıkta, sanayi sitesi alanlarında yer alabilecek işletmelerin mevcut durumu Mersin ili örneklemi üzerinden incelenmektedir. Bu incelemede işletmelerin sektörel ve meslek dağılımlarına yer verilmiş, bu işletmelerin kent coğrafyasında, mahalle ölçeğindeki konumları ve dağılımları gösterilmiştir. Üçüncü başlık altında ise şehir içerisinde faaliyet gösteren sanayi sitesi alanında yer alma potansiyeli olan işletmelerin çevre ve insan sağlığına olan etkileri analiz edilmiştir.

Sanayi Sitesi Üzerine Değerlendirme

Türkiye'de sanayi sitelerinin tarihi 1960'lı yıllara dayanmaktadır. Türkiye'nin planlı ekonomi süreci ile birlikte başlayan sanayi sitesi ve organize sanayi bölgesi inşa etme politikası zamana, mekâna, kente ve ölçeğe göre farklılık gösterse de düzenli olarak inşa edilmiştir. Türkiye'de 2018 yıl itibariyle 135'i şehir merkezlerinde olmak üzere 858 adet sanayi sitesi alanı mevcuttur. Bu alanlar ülkenin ve kentlerin gündemini iki şekilde meşgul etmektedir. Birincisi şehir merkezinde kalan sanayi sitelerinin taşınması diğeri de şehirlere yeni sanayi sitesi alanlarının yapılmasıdır (Dünya Gazetesi, 2017; Habertürk, 2017; Yaman, 2020b).

Türkiye'de sanayi sitelerinin yapılış süreçleri incelendiğinde dört ana aktörün yer aldığı görülmektedir. Bu aktörler sanayi sitesi alanın yaratılması, inşa edilmesi ve faaliyete geçirilmesini birlikte sağlamaktadır. Bu aktörler, sanayi sitesi yapı kooperatifleri, belediyeler, TOKİ ve özel işletmelerdir (Yaman, 2020a: 36-41).

Bu çalışma kapsamında sanayi siteleri üretilen, tüketilen ve toplumsal ilişkileri şekillendiren politik bir mekan olarak tanımlanmaktadır (Yaman, 2020: 203). Bu tanımdan hareketle de mahalli müşterek ihtiyaçları karşılamak üzere seçimle göreve gelen kamu tüzel kişiliğine sahip ve kentin gelişiminde politika ve uygulamaları yürüten belediyelere vurgu yapılmıştır (Güler, 2000: 22-25). 5393 sayılı Belediye Kanunun 69' uncu maddesine göre düzenli kentleşmeyi, beldenin konut, sanayi ve ticaret alanı ihtiyacını karşılamayı, belediye mücavir alan sınırları içerisinde özel kanunlara göre korunması gerekli yerler ile tarım arazileri hariç imarlı ve altyapılı arsalar üretmeyi belediyeler yerine getirmektedir (Bayraktar, 2016: 1-35; Resmi Gazete, 2005a).

Belediyeler planlama sürecini yerine getirirken aynı zamanda da mekânsal alanların kullanımlarını da belirlemektedir. Şehirde yaşayanların günlük bakım, tamir, servis ve küçük ölçekli imalat ihtiyaçlarının karşılanabilmesi amacıyla sanayi sitesi alanlarına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu amaçla sanayi sitesi alanları belediyelerin yetki ve sorumluluğundadır. Altyapı, ulaşım, çevre vb. kentsel hizmetlerin götürüldüğü alanlar olarak değerlendirilebilmektedir.

Bu alanların mevcut durumu ve sayısının yetersizliği durumunda şehrin ekonomisinde yer alan işletmeler kent merkezinde, mahalle aralarında ve apartman altlarında faaliyetlerini sürdürmektedir. Bu durumun iki ana sonucu vardır. Birincisi, işletmeler modern ve teknik altyapıya sahip olmadan mal ve hizmet üretme sürecini sürdürmektedir. İkincisi de bu faaliyetler kentin mesken alanlarında, şehirde yaşayanların yaşam alanlarında çevre ve insan sağlığına yönelik ticari faaliyetlerin gerçekleştirilmesine neden olmaktadır. Bu amaçla bir sonraki bölümde Mersin ilinde sanayi sitesi alanında yer alma potansiyeli olan işletmeler incelenmektedir.

Mersin İlinde Sanayi Sitesi Alanında Yer Alabilecek İşletmelerin Analizi

Mersin Esnaf ve Sanatkarlar Odaları Birliği'nin 30.09.2020 tarihli verilerine göre 4545 esnaf ve sanatkar işletmesi Toroslar, Akdeniz, Mezitli, Yenişehir merkez ilçelerinde tamirat ve imalat işlerinde faaliyet yürütmektedir. Bu işletmelerin sanayi siteleri içerisinde faaliyet yürütebilmeleri hem ekonomik verimlilik hem de kentsel hizmet, kentsel planlama ve kentsel ekonomi açısından katma değer üretecektir. Ayrıca bu işletmelerin mal ve hizmet üretim süreçlerinde ortaya çıkaracakları çevreyi ve sağlığı olumsuz yönde etkileyecekleri dışsallıkları da en aza indirgenmiş olacaktır (Mersin Esnaf ve Sanatkarlar Odaları Birliği, 2020; Yaman, 2020b).

Bu anlamda sanayi sitelerinin Mersin ilinde kurulması için kamuoyu oluşturan Mersin Esnaf ve Sanatkarlar Odaları Birliği bu talebini hem kentin gelişimi hem de yerel ekonominin gelişimi için talep etmektedir (Mersin Esnaf ve Sanatkarlar Odaları Birliği, 2016, 2019). Sanayi siteleri bir kentin mal ve hizmet üretimini, ticaretini geliştirdiği gibi aynı zamanda kent ekonomisinin istihdam yaratma kapasitesini de arttırmaktadır. Buna rağmen sanayi siteleri kentsel büyümeye olan olumlu katkılarının yanı sıra bu büyümenin getireceği bir dizi dışsallıkları da

beraberinde getirmektedir. Bir başka ifadeyle bu işletmeler gerek mal ve hizmet üretim süreçlerinde gerekse de üretim faaliyetlerinin dışında çevreyi ve insan sağlığını olumsuz yönde etkileyebilme potansiyeline sahiptir (Logan & Molotch, 1987: 12).

Tablo 1: Kent Merkezinde Faaliyet Gösteren İşletmelerin Sektörel Dağılımı

İlçe	Otomotiv	Mobilya	Metal	Mermer	Hurdacı	Elektrik	Matbaa	İnşaat
AKDENİZ	841	301	734	30	30	116	130	95
TOROSLAR	196	279	295	15	20	63	15	85
MEZİTLİ	216	151	198	17	14	55	21	45
YENİŞEHİR	137	171	100	12	16	92	9	46
TOPLAM	1390	902	1327	74	80	326	175	271

Kaynak: Mersin Esnaf ve Sanatkarlar Odaları Birliği verilerinden derlenmiştir.

Tablo 1'de Mersin Esnaf ve Sanatkarlar Odaları Birliği'ne bağlı odalara kayıtlı esnaf-sanatkarlar Otomotiv, Mobilya /PVC, Metal / Madeni, Mermer / Cam, Hurdacı, Elektrik / Elektronik, Matbaa / Reklam, İnşaat Malzemelerinin üretimi, imalatı, tamiratı ve ticaretini kapsayan 8 ana sektörde sınıflandırılmıştır. Bu işletmelerin faaliyet alanları gereğince çevreye ve insan sağlığına olan etkileri, gürültü ve görüntü kirlilikleri nedeniyle sanayi sitesi alanlarında faaliyette bulunulmaları beklenmektedir. Bir başka ifadeyle bu işletmeler Mersin ilinde yeni yapılacak sanayi sitesi alanına taşınacak potansiyel işletmelerdir. Akdeniz ilçesi sektörel faaliyet alanlarının çekim merkezi görünümündedir. Otomotiv ve metal/madeni sektöründe faaliyet gösteren işletmelerin %60'ı Akdeniz ilçesinde faaliyet göstermektedir.

Tablo 2: Mersin Merkez İlçelerinde İhtiyaç Duyulan Sanayi Sitesinde Yer Alacak İşletmelerin Sektörel Dağılımları

	Otomotiv	Mobilya	Metal	Mermer	Hurdacı	Elektrik	Matbaa	İnşaat
AKDENİZ, TOROSLAR, MEZİTLİ, YENİŞEHİR	31%	20%	29%	2%	2%	7%	4%	6%

Kaynak: Mersin Esnaf ve Sanatkarlar Odaları Birliği verilerinden derlenmiştir.

Mersin ili merkez ilçelerinde (Toroslar, Akdeniz, Yenişehir, Mezitli) mahalle aralarında ve apartman altlarında faaliyet gösteren 4545 esnaf-sanatkar işletmesinin sektörel bazda dağılımları Tablo 2'de gösterilmiştir. Dört ilçede faaliyet gösteren işletmelerin %80'i Otomotiv, Mobilya /PVC, Metal / Madeni sektöründe yer almaktadır. Mersin ilinde planlanacak olan yeni sanayi sitesi alanı bu dört ana sektörde faaliyet gösteren işletmeleri kapsamaktadır.

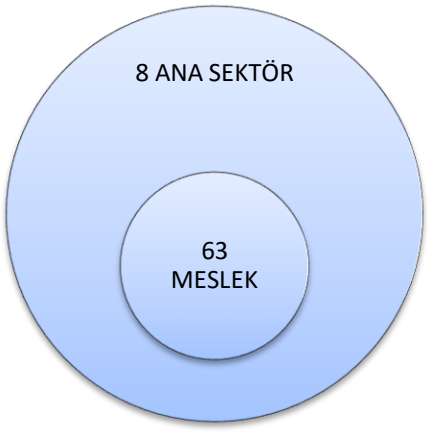
Kent merkezinde mahalle aralarında ve apartman altlarında yer alan, yukarıda belirtilen sektör ve meslek dallarında faaliyet gösteren işletmelerin merkez ilçelerine göre konumları Tablo 3'te gösterilmiştir. Yeni bir sanayi sitesi alanı içerisinde yer almayı bekleyen esnaf-sanatkar işletmelerinin yarısı Akdeniz ilçesinde ticari faaliyetini yürütmektedir. Buna göre, Mersin'de yapılacak yeni bir sanayi sitesi alanına taşınma talebi Akdeniz ve Toroslar ilçelerinde faaliyet gösteren işletmelerden geleceği öngörülmektedir. Mersin'de yeni yapılacak bir sanayi sitesi alanı çoğunluğu Akdeniz ve Toroslar ilçesinde faaliyet gösteren esnaf-sanatkarları etkilemektedir. Bu ilçelerde faaliyet yürüten esnaf-sanatkarların yeni sanayi alanına geçişinin daha fazla olacağı öngörülmektedir. Aynı zamanda yeni yapılacak sanayi sitesi alanı ile bu iki ilçenin kent merkezi ve mahalleleri yukarıda belirtilen sektörlerdeki işletmelerin yarattığı çevre ve gürültü kirliliği ile insan sağlığın yönelik zararlarından da korunmuş olacaktır.

Tablo 3: Kent İçerisinde Faaliyet Gösteren İşletmelerin İlçelere Göre Dağılımı

İLÇE	TOPLAM
AKDENİZ	50%
TOROSLAR	21%
MEZİTLİ	16%
YENİŞEHİR	13%

Kaynak: Mersin Esnaf ve Sanatkarlar Odaları Birliği verilerinden derlenmiştir.

Çalışma kapsamında sanayi sitesinde yer alacak esnaf ve sanatkar meslek kolları 5362 sayılı Esnaf ve Sanatkarlar Meslek Kuruluşu Kanunun 63. maddesinde düzenlenen "Esnaf ve Sanatkar ile Tacir ve Sanayiciyi Belirleme Koordinasyon Kurulu'nun" 30.01.2019 tarihli ve 3 sayılı kararına istinaden belirlenmiştir (Resmi Gazete, 2005b, 2019). Bu karara göre Ticaret Bakanlığı tarafından "Esnaf ve Sanatkar Meslek Kolları" sektör ve meslek listeleri incelenmiştir. Bu listeye göre esnaf ve sanatkar meslek kolları 11 sektör 184 meslek tanımı altında gruplandırılmıştır. Bu gruplandırmaların her birine NACE (Tüm Ekonomik Faaliyetlerin Uluslararası Standart Sanayi Sınıflaması)[1] meslek Tanımı verilmiştir. Çalışma kapsamında bu gruplandırma ve tanımlamalardan yola çıkılarak bir sanayi sitesi içerisinde yer alabilecek 63 meslek grubu incelenmiştir. İncelenen bu mesleklerde; Otomotiv, Mobilya /PVC, Metal / Madeni, Mermer / Cam, Hurdacı, Elektrik / Elektronik, Matbaa / Reklam, İnşaat Malzemelerinin üretimi, imalatı, tamiratı ve ticaretini kapsayan 8 ana sektörde sınıflandırılmıştır.

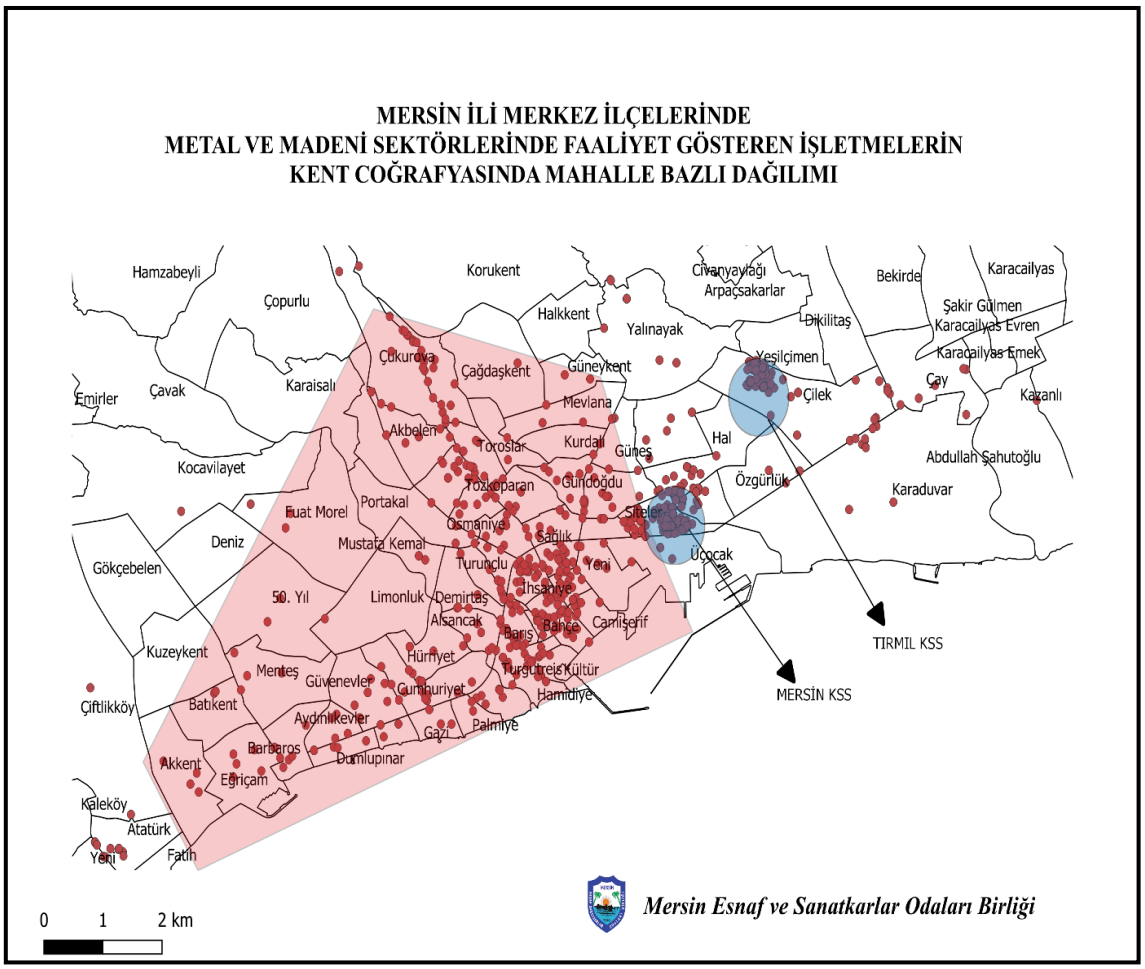
Şekil 1: Sektör ve Meslek Kolu İlişkisi

Esnaf ve sanatkârlar kendi namı hesabına sınırlı sermayesi ve emeği ile çalışan toplum kesimidir (Resmi Gazete, 2005b). Esnaf ve sanatkârlar kendilerinin yanı sıra yanlarında çalışanları da istihdama dahil etmektedir. Bu istihdamın içerisinde çırak- kalfalık sistemi içerisinde yer alan Mesleki Eğitim Merkezi öğrencilerini ve işletmelerde çalışan işçileri de kapsamaktadır. 8 ana sektör ve 63 meslek dalında faaliyet yürüten işletmelerin yaklaşık 24 Bin kişiye istihdam[2] sağladığı

[1] Türetilmiş bir sınıflama olan NACE (Nomenclature statistique des Activités économiques dans la Communauté Européenne), Avrupa Birliği'nce 1970'den beri geliştirilen ekonomik faaliyetlerin çeşitli istatistiki sınıflamalarını göstermek için kullanılmaktadır, "istatistiksel birimler"le ilgili verilerin kategorize edilmesi için kullanılır. Bu birimlere ilişkin geniş bir çeşitlilikteki istatistiklerin (üretim sürecindeki girdi ve çıktılar, sermaye oluşumu ve finansal işlemler gibi) hazırlanması için temel sağlar (Yavan, 2021: 28).

[2] TMMOB Organize Sanayi Bölgeleri, Küçük Sanayi Siteleri ve Teknoparklar raporunda işyeri ve istihdam kapasitesi oranına göre hesaplanmıştır.

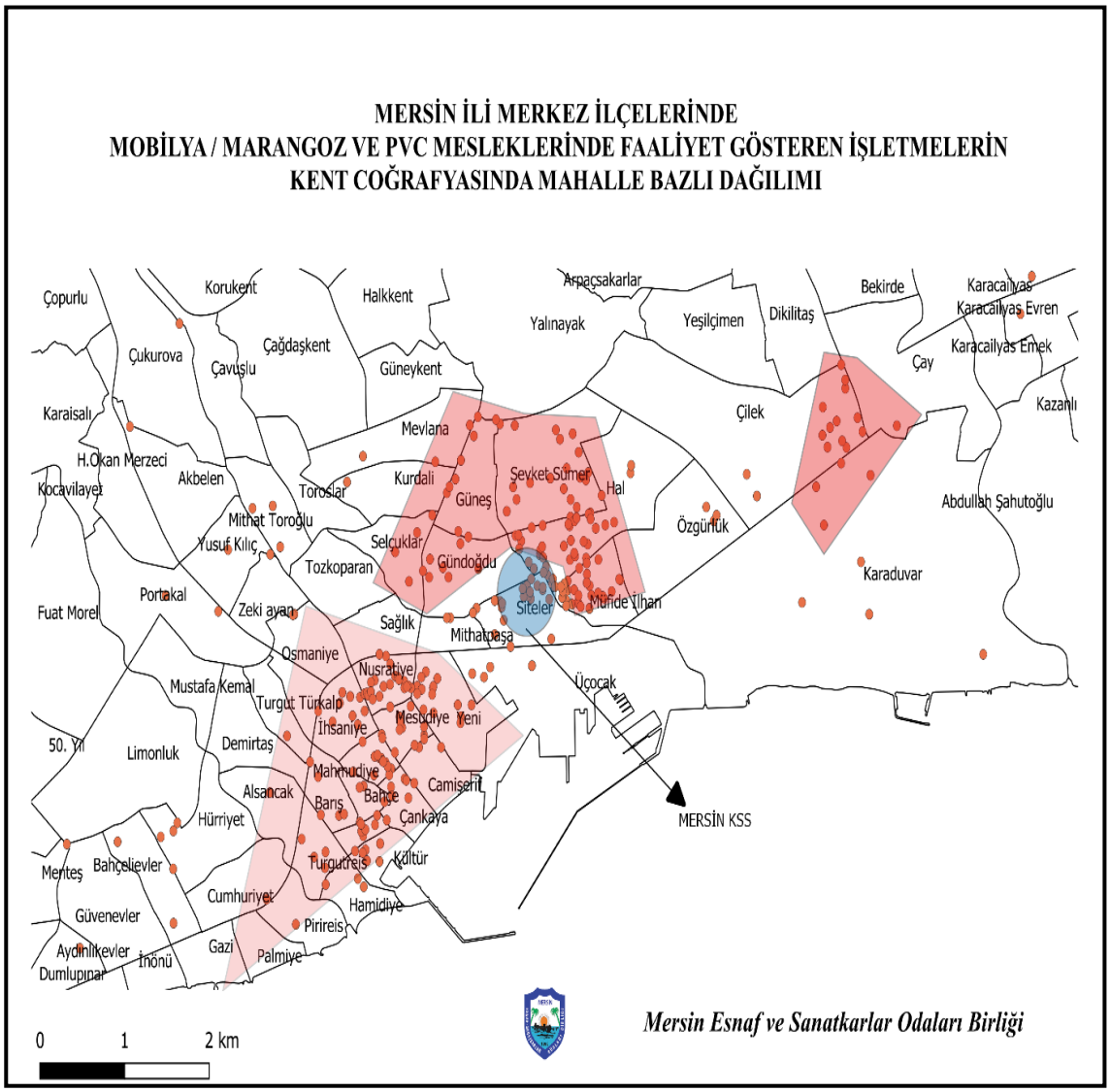
tahmin edilmektedir (Resmi Gazete, 2005b; TMMOB, 2017: 5). TUİK 2019 verilerine hane halkı ortalaması Mersin ilinde 3,32 olarak belirlenmiştir. Bu veriye göre sanayi sitesinde yer alabilecek olan esnaf-sanatkar işletmelerinin yaklaşık 75 bin kişiye doğrudan ve dolaylı olarak sosyal ve ekonomik bir değer yaratacağı öngörülmektedir (TUİK, 2019).

Şekil 2. Metal ve Madeni Sektörlerindeki İşletmelerin Kent Coğrafyasında Mahalle Bazlı Dağılımı

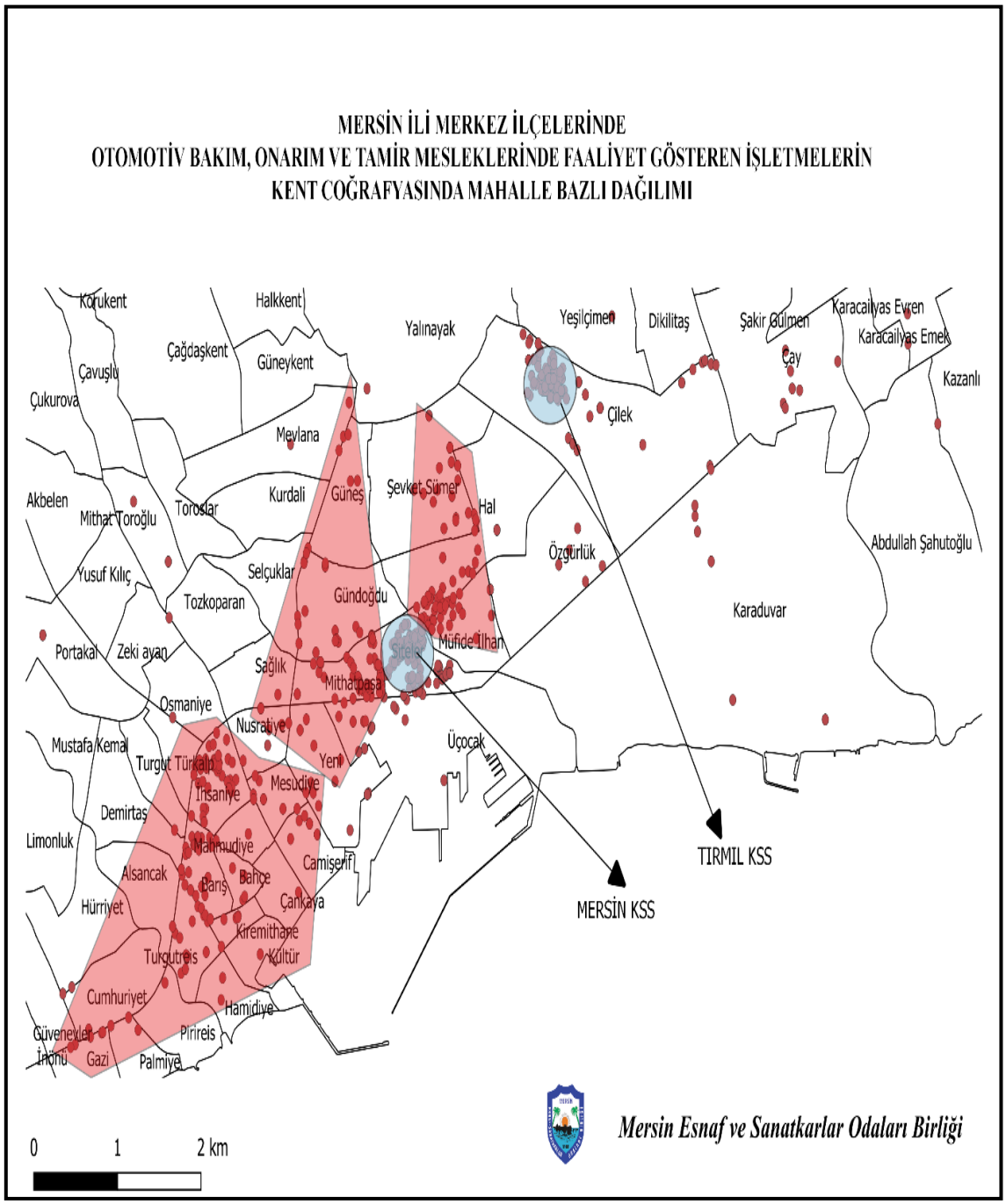
Şekil 2'de Mersin ili merkez ilçelerinde (Toroslar, Akdeniz, Mezitli, Yenişehir) metal ve madeni sektörlerinde faaliyet gösteren işletmelerin kent coğrafyasında mahalle bazlı dağılımları gösterilmiştir. Bu dağılımlar göz önüne alındığında Mersin merkezde yer alan Tırmıl ve Mersin Sanayi Sitelerinin dışında kentin mahalle aralarında faaliyet gösteren metal ve madeni sektörlerinde faaliyet yürüten işletmelerin yoğunluğu görülmektedir. Bu işletmelerin büyük bir çoğunluğu Akdeniz ve Toroslar ilçesindeki kent merkezinde yer alan mahallerde yer almaktadır. Bu işletmelerin faaliyetleri iş sağlığı ve güvenliği düzenlemelerine göre değerlendirildiğinde çok tehlikeli ve tehlikeli meslek sınıfına girmektedir.

Şekil 3'de mobilya, marangozluk ve PVC mesleklerinde faaliyet gösteren işletmelerin kent coğrafyasındaki dağılımları mahalle ölçeğinde gösterilmiştir. Bu mesleklerde faaliyet gösteren işletmelerin bir kısmı Mersin Sanayi Sitesinde faaliyet gösterirken bir kısmı da sanayi sitesinin çevresinde konumlanmıştır. Örneğin bu meslek grubunda yer alan işletmeler kentin merkezinde yer alan Tırmıl Sanayi Sitesinde yer almamıştır. Bu yer almamasının sebebi işletmelerin yer seçiminin özelliğinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Tırmıl Sanayi Sitesinin kente ve müşterilere olan uzaklığı düşünüldüğünde işletmelerin burayı tercih etmedikleri söylenebilmektedir. Ayrıca bu meslek grubunun büyük bir çoğunluğu kentin içerisinde mahalle aralarında ve apartman altlarında faaliyetlerini sürdürmektedir.

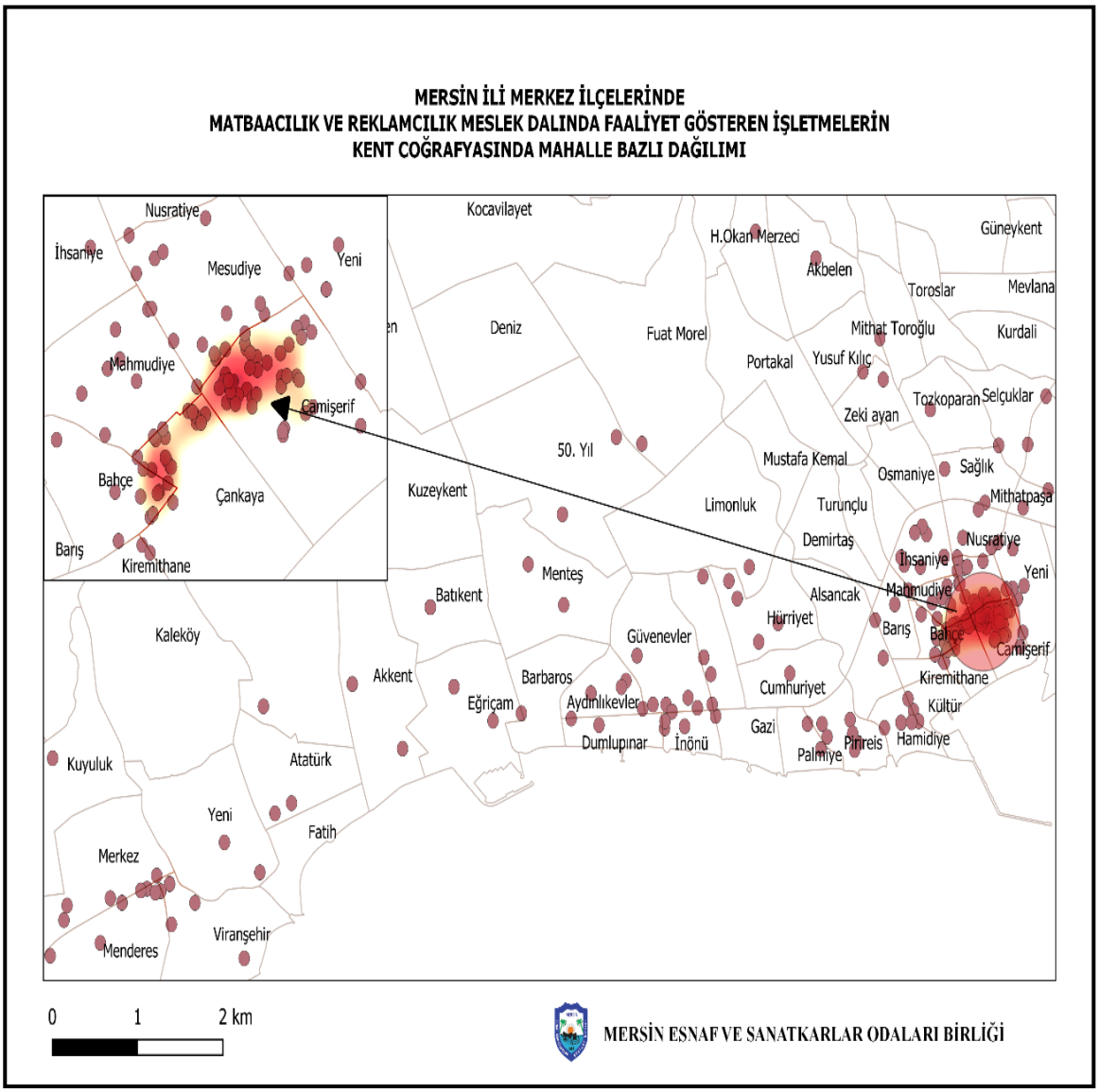
Şekil 3. Mobilya / Marangoz ve PVC Mesleklerinde Faaliyet Gösteren İşletmelerin Kent Coğrafyasında Mahalle Bazlı Dağılımı

Şekil 4'te ise otomotiv sektöründe faaliyet gösteren otomotiv bakım, onarım ve tamiratı mesleklerinde yer alan esnaf-sanatkar işletmelerinin dağılımları görülmektedir. Tırmıl Sanayi Sitesi ve Mersin Sanayi Sitesinde yoğunlaşan bu işletmelerin ikinci yoğunlaşma alanı Mersin Sanayi Sitesi çevresindeki yerleşim yerleridir. Üçüncü yoğunlaşma alanı ise Akdeniz ilçesi başta olmak üzere Toroslar ilçesinde mahalle aralarında ve cadde üzerindeki işyerleridir.

Şekil 4. Otomotiv Bakım, Onarım ve Tamir Mesleklerinde Faaliyet Gösteren İşletmelerin Kent Coğrafyasında Mahalle Bazlı Dağılımları

Şekil 5'te ise Matbaacılık ve Reklamcılık meslek dallarında faaliyet gösteren işletmelerin mahalle düzeyindeki yoğunlukları gösterilmiştir. Matbaacılık ve reklamcılık faaliyetlerinde yer alan işletmelerin faaliyet yürüttükleri birinci ilçe Akdeniz olurken ikincisi Yenişehir, üçüncüsü ise Mezitli ilçesi olduğu tespit edilmiştir. Bu işletmeler Akdeniz ilçesinin Çankaya, Camişerif, Bahçe, Mesudiye, Mahmudiye mahallerinde yaklaşım 1,5 kilometrekarelik bir kentsel alanda yoğunlaşmıştır.

Şekil 5. Matbaacılık ve Reklamcılık Mesleklerin Faaliyet Gösteren İşletmelerin Kent Coğrafyasında Mahalle Bazlı Dağılımları

Çalışma kapsamında, Mersin ili merkez ilçelerinde (Akdeniz, Toroslar, Mezitli ve Yenişehir) faaliyet gösteren Mersin Esnaf ve Sanatkarlar Odaları Birliğine bağlı mal ve hizmet üreten, tamirat ve imalat işlerinde yer alan işletmeler 8 ana sektör altında incelenmiştir. İncelenen işletmelerin şehir merkezinde mahalle aralarındaki konumlarına, yoğunluklarına yer verilmiştir.

Sanayi Sitesi Alanında Yer Alma Potansiyeli Olan İşletmelerin Çevre ve İnsan Sağlığına Yönelik Dışsallıklarının Analizi

Küçük sanayi siteleri, kent içinde dağınık şekilde yerleşmiş ve elverişsiz çalışma koşulları altında çalışan yapımcı ve onarımcı küçük sanayicileri çağdaş ve düzenli birer işyerine kavuşturmak, onların çalışma koşullarını iyileştirip aralarında dayanışma ve organizasyonu geliştirerek, ihtiyaçlarının daha kolay ve ekonomik olarak karşılanabilmesini ve işyerlerine yeni teknolojilerin sokulmasını sağlayarak ana sanayi/yan sanayi ilişkilerinin geliştirilmesini teminen benzer iş kollarında çalışan küçük işletmeleri aynı yerde toplayan sitelerdir.

Küçük sanayi sitelerinin kuruluşu ile;

• Sanayinin disipline edilmesi,

• Şehrin planlı gelişmesine katkıda bulunulması,

• Birbirini tamamlayıcı ve birbirinin yan ürününü teşvik eden sanatkârların bir arada ve bir program dâhilinde üretim yapmalarıyla, üretimde verimlilik ve kar artışının sağlanması,

• Sanayinin az gelişmiş bölgelerde yaygınlaştırılması,

• Sağlıklı, ucuz, güvenilir bir altyapı ve ortak sosyal tesisler kurulması, temel hedefler olarak belirlenmiştir (TESK, 2008: 50).

Esnaf-sanatkâr ve küçük işletmelerin işyeri sorununa çözüm getirebilmek amacıyla başlatılan küçük sanayi siteleri uygulamaları, benzer iş kollarında çalışan işletmeleri aynı site içinde toplayarak ihtiyaçların daha kolay ve ekonomik olarak karşılanabilmesini ve iş yerlerine yeni teknolojilerin sokulmasını kolaylaştırıcı bir ortam nedeniyle önem taşımaktadır. Bu anlamda sanayi siteleri, bölgesel ihtiyaçların karşılanmasında, bölgesel istihdam olanakların arttırılıp işsizlik ve kentleşme sorunlarının çözümünde büyük rol oynamaktadır (Günal, 1996: 5; Onat, 1969: 16).

Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı Sanayi Bölgeleri Genel Müdürlüğü'ne göre sanayi sitelerinin yapım amacı;

- Plansız ve denetimsiz bir şekilde yapılaşmış, çevre kirliliği ve plansız kentleşmeye neden olan dağınık şekildeki işyerlerini bir araya toplamak suretiyle, çevre sağlığına ve şehrin planlı gelişmesine katkıda bulunulması,

- Benzer iş kollarında çalışan ve birbirini tamamlayıcı üretim yapan işletmelerin aynı site içinde toplanmasıyla, verimliliğin ve kar artışının sağlanması, ihtiyaçların daha ekonomik karşılanması,

- Sanayinin az gelişmiş bölgelerde yaygınlaştırılması suretiyle, geri kalmış bölgelerin kalkınmalarının teşvik edilmesi,

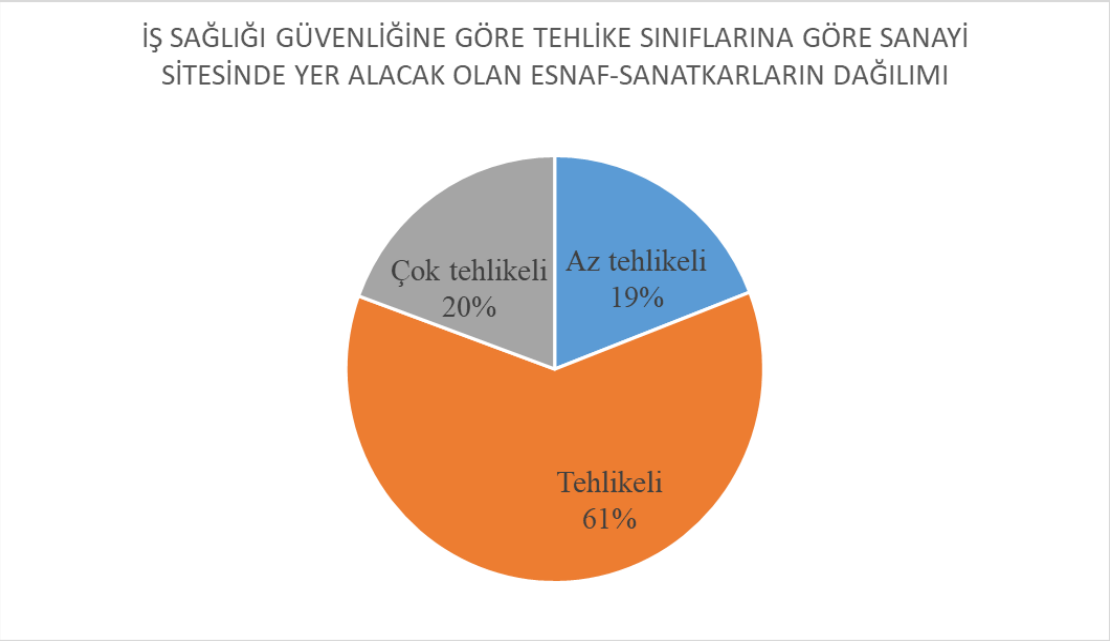
- Tarım alanlarının sanayide kullanılmasının önlenmesi,

- Küçük sanayicilerde, ortak hareket etme, çevresel faktörlerin maliyetini paylaşma gibi katılımcı yönetim biçiminin geliştirilmesi,

Sağlanmakta olup, sanayi siteleri içerisinde gelişimlerini tamamlayan işletmelerin, büyük işletmelere dönüşmeleri ve organize sanayi bölgelerinde yer almaları hedeflenmektedir. Böylece başlangıçta 60 m^2 gibi küçük işyeri talepleri, bugün 2000m^2'ye yaklaşan fabrika niteliğindeki boyutlara ulaştığı görülmektedir (Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2020)

Mersin ilinde sanayi siteleri içerisinde ve dışında 8 ana sektör ve 63 meslek dalında faaliyet gösteren esnaf-sanatkar işletmeleri "İşyeri Açma ve Çalışma Ruhsatlarına İlişkin Yönetmelik" Kapsamında "Faaliyeti sırasında çevresinde bulunanlara biyolojik, kimyasal, fiziksel, ruhsal ve sosyal yönden az veya çok zarar veren veya vermesi muhtemel olan ya da doğal kaynakların

kirlenmesine sebep olabilecek gayrisıhhi müesseseler" olarak tanımlanabilmektedir (İşyeri Açma ve Çalışma Ruhsatlarına İlişkin Yönetmelik, 2005). Bu yönetmelik kapsamında Birinci sınıf gayrisıhhi müessese, İkinci sınıf gayrisıhhi müessese ve Üçüncü sınıf gayrisıhhi müessese olarak sınıflandırılmıştır.[3] Çalışma kapsamında incelenen esnaf-sanatkar işletmeleri (63 meslek dalındaki işyerleri) çoğunlukla ikinci ve üçüncü sınıf gayrisıhhi müessese statüsünde yer almaktadır .Bu işletmeler, civarında ikamet edenlerin sıhhat ve istirahatleri üzerine gerek tesisatları ve gerekse vaziyetleri itibarıyla bir zarar vermeyeceğine ve sıhhi durumlarına zarar verilmeden faaliyet yürütmeleri koşuluyla çalışmalarını sürdürülebilmektedir (İşyeri Açma ve Çalışma Ruhsatlarına İlişkin Yönetmelik, 2005)

Şekil 6. Sanayi Sitesi Alanında Yer Alabilecek Esnaf Sanatkar İşletmelerinin İşyeri Sınıflandırması

Çalışma kapsamında incelenen ve sanayi sitesi alanında yer alabilecek 4545 işletme, Esnaf ve Sanatkar ile Tacir ve Sanayiciyi Belirleme Koordinasyon Kurulu Kararına göre belirlenen, TUİK tarafından ilan edilen NACE Rev. 2 (Altılı Düzey) Ekonomik Faaliyet Sınıflamasında belirlenen faaliyet kodlarına göre esnaf ve sanatkar meslekleri, işyeri tehlikeli sınıflar listesi ile karşılaştırılarak az tehlikeli, tehlikeli ve çok tehlikeli olarak sınıflandırılmıştır (Resmi Gazete, 2019; TÜRMOB, 2020). Buna göre, Mersin il merkezinde mahalle aralarında ve apartman altlarında faaliyet gösteren Az Tehlikeli Meslek Grubuna ait işletme sayısı 870, Tehlikeli Meslek Grubuna ait işletme sayısı 2792, Çok Tehlikeli Meslek Grubuna ait işletme sayısı 883 adet olarak tespit edilmiştir. Şekil 6'da sanayi sitesi alanında yer alabilecek işletmelerin %61'inin tehlikeli mesleklerde faaliyet yürütüldüğü gösterilmiştir. Mersin il merkezinde, mahalle aralarında faaliyet yürüten işletmelerin %81'i tehlikeli ve çok tehlikeli meslekler kategorisinde yer almaktadır.

[3] Birinci sınıf gayrisıhhî müessese: Meskenlerden mutlaka uzak bulundurulmaları gereken işyerlerini
İkinci sınıf gayrisıhhî müessese: Meskenlerden mutlaka uzaklaştırılması gerekmemekle beraber izin verilmeden önce civarında ikamet edenlerin sıhhat ve istirahatleri üzerine gerek tesisatları ve gerekse vaziyetleri itibarıyla bir zarar vermeyeceğine kanaat oluşması için inceleme yapılması gereken işyerlerini,
Üçüncü sınıf gayrisıhhî müessese: Meskenlerin yanında açılabilmekle beraber yalnız sıhhî nezarete tabi tutulması gereken işyerlerini (İşyeri Açma ve Çalışma Ruhsatlarına İlişkin Yönetmelik, 2005)

Mal ve hizmet imalatını, üretimini gerçekleştiren bu işletmeler üretim aşamalarında hammadde ile birlikte su, enerji ve kimyasal (motor yapı, boya, antifiriz sıvılar, aşındırıcılar vs.) maddeleri kullanmaktadır. Üretim sürecinde sektöre göre çeşitlilik gösterebilen belirli bir süreç içerisinde imalat yapan ve tamirat işlemlerini gerçekleştiren bu işletmeler metal kesme, şekillendirme, doğrama, torna, ısıl işlem uygulama, asitleme, boyama vb. işlemleri uygulamaktadır. Bu işlemlerin neticesinde katı, sıvı ve gaz atıklar ortaya çıkabilmektedir. Bunların bir kısmı tehlikeli atıklar olup bir kısmı da bertaraf edilebilir bir diğer kısmı da giderilemeden doğal alıcı ortamlara verilebilmektedir (Kâtip, Karaer ve Özengin, 2014).

Üretim aşamasındaki sürecin dışında katı (evsel çöp atıklar, yemekhane atıkları, metal, naylon, plastik kutulu atıklar, ofis atıkları (kağıt-karton, cam)), sıvı (evsel atık sular, sulama ve yağmur suları) ve gaz (kalorifer, kazan dairesi-buhar kazanlarından oluşan baca gazları ve jeneratör baca emisyonu) atıklar da oluşmaktadır. Ayrıca yine süreç dışında daha tehlikeli sınıfına girebilecek elektronik atıklar, floresan lamba atıkları, hurda akü atıkları, piller, araç hurda lastikleri vb. atıklarda ortaya çıkabilmektedir (Kâtip ve diğerleri, 2014).

Çalışma kapsamında incelenen otomotiv sektöründe yer alan motorlu araç bakım, onarım ve tamir mesleğini yürüten işletmeler üretim sürecinde atık yağlar ortaya çıkarmaktadır. Bu yağlar 2019 tarihinde yürürlüğe giren Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın Atık Yağların Yönetimi Yönetmeliğinde tanımlanmıştır. Buna göre, atık yağların toprağa, kanalizasyona, denizlere, göllere, akarsulara vb. alıcı ortamlara verilmesi, akaryakıta karıştırılması, akaryakıt olarak kullanılması, kullandırılması ve uygun yöntemlerle geri kazanılması, yakılması ve/veya bertaraf edilmesi yasaklanmıştır. Bu yönetmelik kapsamında atık yağların yönetimine ilişkin süreçler ayrıntılı olarak belirlenmiştir (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2019).

Çalışma kapsamında incelenen otomotiv sektöründe yer alan motorlu araç bakım, onarım ve tamir mesleğini yapan işletmeler için de bu yönetmelik bağlayıcı bazı hükümleri getirmektedir. Buna göre, Türkiye Esnaf ve Sanatkarlar Konfederasyonun 2020/164 sayılı genelgesinde Atık Yağların Yönetimi Yönetmeliği ile Motor Yağı Değişimine Belirli sınırlamalar getirilmiştir. Buna göre,

1. Motor yağı değişimi yapılan akaryakıt istasyonları, tamirhaneler, servisler, kamu kurum/kuruluşları, belediyeler, madencilik faaliyeti gösteren işletmeler ve diğer motor yağı değişimi yapılan işletmelerin geçici depolama alanı kurması ve Entegre Çevre Bilgi Sistemi üzerinden kayıtlarını sağlayarak "Motor Yağı Değişim Noktası İzin Belgesi" Ücretsiz olarak almak üzere müracaat etmesi,

2. Motor Yağı Değişim Noktası İzin Belgesi alan kurumlar/işletmeler tarafından motor yağı değişimi gerçekleştirilen araçların bilgilerinin Entegre Çevre Bilgi Sistemi üzerinden bildirilmesi ve motor yağı değişim bilgilerini içeren dokümanın fiziksel ya da dijital olarak araç sahibiyle paylaşılmasını sağlayacak donanımların (bilgisayar, internet bağlantısı gibi) kurulması gerekmektedir.

Motor Yağı Değişim Noktası (MoYDeN) Uygulamasının etkin bir şekilde kullanımını teminen "Motor yağı değişimi yapılan işletmeler" başlıklı geçici ikinci maddesinin birinci fıkrasında ise "Motor yağı değişimi yapılan işletmeler, 1/1/2021 tarihine kadar bu yönetmelik hükümleri çerçevesinde il müdürlüğünden izin belgesi almak ve Bakanlığın çevrimiçi programlarına kayıt olmakla", yükümlü oldukları belirtilmektedir. Bu doğrultuda; motor yağı değişimi yapılan akaryakıt istasyonları, tamirhaneler, servisler, kamu kurum/kuruluşları, belediyeler, madencilik faaliyeti gösteren işletmeler ve diğer motor yağı değişimi yapılan işletmelerin 1/1/2021 tarihine kadar anılan yönetmelik hükümleri çerçevesinde Bakanlığın çevrimiçi programlarına kayıt olması ve izin belgesi alması gerekmekte olup izin belgesi olmayan kuruluş, tesis ve işletmelerin motor yağı değişimi yapması mümkün olmayacaktır (TESK, 2020).

Bu yönetmeliğin düzenlediği atık yağlar, insan ve çevre sağlığını korumaya ve atık motor yağlarının geri kazanımına yönelik bir süreci beraberinde getirmektedir. Bu yönetmeliğin uygulanma alanını otomotiv ve madeni sektörlerinde faaliyet gösteren esnaf-sanatkar işletmeleri oluşturmaktadır. Çalışma kapsamında şehir içerisindeki yoğunluğu gösterilen otomotiv sektöründeki işletmelerin bu düzenlemeye göre faaliyetlerini yürütmeleri gerekmektedir. Aksi durumda ortaya çıkacak atıkların kent merkezinde ve meskenler içerisinde alıcı ortama bırakılacağı söylenebilmektedir.

Çalışma kapsamında incelenen işletmeler gerek üretim sürecinde gerekse üretim sürecinin dışında plastik, kağıt-karton, ahşap, cam ve metal gibi maddelere ait ambalajları da kullanmaktadır. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nın Atık Yönetimi Yönetmeliği'nde atık "üreticisi veya fiilen elinde bulunduran gerçek veya tüzel kişi tarafından çevreye atılan veya bırakılan ya da atılması zorunlu olan herhangi bir madde veya materyal" olarak değerlendirilirken ambalaj ise "hammaddeden işlenmiş ürüne kadar, bir ürünün üreticiden kullanıcıya veya tüketiciye ulaştırılması aşamasında, taşınması, korunması, saklanması ve satışa sunulması için kullanılan herhangi bir malzemeden yapılmış geri dönüşümü mümkün olmayan ürünler de dâhil tüm ürünleri" olarak tanımlanmıştır (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2015).

Belirtilen yönetmelik kapsamında faaliyetleri sonucu atık oluşumuna neden olan kişi, kurum, kuruluş ve işletme ve/veya atığın bileşiminde veya yapısında bir değişikliğe neden olacak ön işlem, karıştırma veya diğer işlemleri yapan herhangi bir gerçek ve/veya tüzel kişi de atık üreticisi olarak değerlendirilmiştir (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2015).

Çalışma kapsamında incelenen 8 ana sektörde ve 63 meslek dalında faaliyet gösteren esnaf-sanatkar işletmeleri atık üretici olarak üretim ve tüketim sürecinde yer almaktadır. Bu işletmelerin faaliyetleri kapsamında plastik, kağıt-karton, ahşap, cam ve metal gibi atık ve ambalaj maddeleri üretmektedir.

Çalışma kapsamında incelenen otomotiv, madeni, metal ve hurdacılık mesleklerinde faaliyet gösteren işletmeler tarafından çevre ve insan sağlığının korunması için araçlardan kaynaklanan atıkların oluşumunu engellemek, ömrünü tamamlamış araçlar ve bunlara ait parçaların yeniden kullanımı, geri dönüşüm ve geri kazanım işlemleri ile bertaraf edilmesi amacıyla atık miktarını azaltmak için Ömrünü Tamamlamış Araçların Kontrolü Yönetmeliği de yürürlüğe girmiştir (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2009).

Bu yönetmelik hükümlerine göre ömrünü tamamlamış araçlar ile araçların bakım ve onarımından kaynaklanan yedek parçaların toplanması ya da aracın şanzıman, diferansiyel, katalizatör, motor, elektronik kontrol üniteleri, lastik, üstyapı gibi önemli parçalarının bulunmaması gibi koşulları sağlayarak belirtilen kategorideki araçların ömrünü tamamlamış teslim yerine ve işletme tesisine gönderilmesi gerekmektedir. Bu hükümler kapsamında motorlu araçlar ve römorkları ve aksam parçalarının geri dönüşümü ya da bertaraf edilmesi belirli kurala bağlanmıştır (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2009).

Yukarıda belirtilen sektörlerde ve meslek dallarında faaliyet gösteren işletmeler aynı zamanda atıksu kaynağı olarak da ekonomik ve sosyal hayatın içerisinde yer almaktadır. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'nca uygulanan "Su Kirliliği Kontrolü Yönetmeliği"nde atıksu kaynakları faaliyet ve üretimleri nedeniyle atıksuların oluşumuna yol açan konutlar, ticari binalar, endüstri kuruluşları, maden ocakları, cevher yıkama ve zenginleştirme tesisleri, kentsel bölgeler, tarımsal alanlar, sanayi bölgeleri, tamirhaneler, atölyeler, hastaneler ve benzeri kurum, kuruluş ve işletmeler ve alanlardır (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2004).

Mersin Esnaf ve Sanatkarlar Odaları Birliğine bağlı ana sektör ve 63 meslek dalında faaliyet gösteren sanayi sitesi içerisinde ve dışında yer alan işletmeler aynı zamanda atıksu kaynağı olarak da ekosistem içerisinde yer almaktadır. Mersin Büyükşehir Belediyesi MESKİ Atık Su

Kontrol Yönetmeliğinde belirtilen atıksuların deşarj edildiği veya dolaylı olarak karıştığı göl, akarsu, kıyı, geçiş ve deniz suları ile yeraltı suları gibi yakın veya uzak çevreyi, ifade eden belirtilen alıcı ortamlar bulunmaktadır. Bu alıcı ortamlara da atık sular taşınmaktadır. Faaliyetleri nedeniyle de atıksu kaynağı olan esnaf-sanatkar işletmeleri bu dışsallıkları nedeniyle de belediyeye "atıksu bedeli" adı altında bedel ödemektedir (Mersin Büyükşehir Belediyesi MESKİ, 2020). Belediyeler ise bu bedeller ile kentin çevre, insan ve doğasını koruyabilmek adına kanalizasyon ve altyapı hizmetlerinin kapasitelerini geliştirmektedir. Bu işletmeler üretim ve imalat süreçlerinde endüstriyel atıksu ile evsel atık olarak nitelendirilebilecek atıkları meydana getirebilmektedir.

Sonuç ve Değerlendirme

Sanayinin gelişim süreci kentleşme ile birlikte toplumun yararına olan fakat toplumdan da uzakta yürütülmesi gereken bir faaliyet alanı olarak tanımlanmaktadır. Sanayileşmenin tarihsel gelişimi incelendiğinde sanayi siteleri kavramı sanayi devriminin etkisiyle ortaya çıkan sanayi bölgeleri kavramı ile ilişkilidir. Sanayi bölgeleri bir kentin ya da bölgenin gelişimi için önemli görülen uzmanlaşmış, küçük işletmelerin oluşturduğu sosyal, ekonomik, rekabete ve işbirliğine dayanan bir üretim ortamı olarak değerlendirilmektedir (Cansız, 2008: 16; Groenewegen, 2007: 69-70). Dünya'daki sanayi bölgelerinin varlığı 1897 yılında İngiltere'nin Manchester kentinde ilk kez ortaya çıkmış ve oradan Kuzey Amerika, Kıta Avrupası dahil olmak üzere bütün dünyaya yayılmıştır (Cansız, 2008: 16).

Türkiye'de ise sanayi bölgelerinden özel ekonomik bölgeler kavramına referans verilerek sanayi işletmelerinin bir arada toplandığı mekanlar kastedilmektedir. Onuncu Kalkınma Planı'nın İmalat Sanayiinde Dönüşüm Özel İhtisas Raporunda (2014) Türkiye'de 5 özel ekonomik bölge tanımlanmıştır. Bu bölgeler; Organize Sanayi Bölgeleri (OSB), Küçük Sanayi Siteleri (KSS), Teknoloji Geliştirme Bölgeleri (TGB), Serbest Bölgeler (SB), Endüstri Bölgeleri (EB) olarak belirlenmiştir (Devlet Planlama Teşkilatı, 2014: 107).

Cansız (2008), bu bölgelere Teknoloji Geliştirme Merkezleri (TEKMER), İş Geliştirme Merkezleri (İŞGEM) gibi uygulamaları da eklemiştir. OSB ve KSS uygulamalarının kuruluşunun 1960'lı yılların başına uzandığını ifade ederken 2000 sonrasında ise farklı amaç ve işlevleri nedeniyle EB, TGB, SB ve İŞGEM gibi diğer uygulamaların Türkiye'deki sanayi bölgeleri kavramı altında değerlendirilerek kurulduğunu vurgulamıştır.

Türkiye'de sanayi siteleri 1960 öncesinde kendiliğinden gelişen bir olgu olarak değerlendirilmiş olsa da 1960 sonrasında sanayileşmenin geliştirilmesi ile planlı ve düzenli kentleşmenin sağlanması için önemli bir araç olarak görülmüştür (Bademli, 1987: 114; Onat, 1969; Tekeli, 2010: 145-150)

Sanayi siteleri kavramı özetle1960 ve 2000'li yılların başına kadar sanayileşme ve kentleşme politikalarının bir bileşeni olarak politika metinlerinde değerlendirilmiştir. 2007 yılı itibariyle sanayi sitelerinin şehir dışına taşınması sorunu ile birlikte şehir dışında çıkarılması gereken işletmelerin bulunduğu sanayi mekanları olarak ele alınmıştır (Yaman, 2020a). Bu amaçla "Türkiye Sanayi Strateji Belgesinde" (2015) yerleşim yerleri içerisinde kalan, sıhhi imkanlarını yitiren sanayi sitesi alanlarının ve işletmelerinin taşınabilmesi için önemli bir karar alınmıştır. 2015 yılı sonrası dönem sanayi sitelerinin kentin dışına çıkarılması gereken yapılı bir çevre ve kentsel dönüşüm süreci içerisinde yer alacak bir süreç olarak değerlendirilmektedir (Bilim Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, 2015: 70).

Bu çalışma kapsamında sanayi siteleri üretilen, tüketilen ve toplumsal ilişkileri şekillendiren politik bir mekan olarak tanımlanmıştır. Çalışmada kent dışına çıkarılması gereken sanayi mekanları olarak merkezi ve yerel düzeyde politika yapıcılarının gündemini meşgul ettiği vurgulanmış, bu bağlamda kent gündemini meşgul eden sanayi sitelerinin kent ile olan ilişkisine değinilmiştir. Bu anlamda Mersin ilinde uzun yıllardır kent gündemini meşgul eden sanayi sitesi kurulması talebinin gerekçeleri iki başlıkta analiz edilmiştir.

Birinci başlıkta Mersin ilinde sanayi siteleri ve sanayi sitelerinin dışında faaliyet gösteren işletmelerin mevcut durumları incelenmiştir. Buna göre, Mersin Sanayi Sitesi, Mersin Tırmıl Sanayi Sitesi, Mezitli Sanayi Sitesi, Mersin Toroslar Sanayi Sitesi'nde toplam işyeri sayısı ise 1.358'dir. Sanayi sitelerindeki işyerleri %100 doluluk oranıyla çalışmaktadır. Mersin sanayi sitesi alanları içerisinde faaliyet göstermeyen esnaf ve sanatkâr işletme sayısı 4.545'dir. Mersin ili merkez ilçelerinde mahalle ve sokak aralarında, apartman altlarında işletmelerin %76'sı faaliyet göstermektedir. Bu işletmeler Otomotiv, Mobilya /PVC, Metal / Madeni, Mermer / Cam, Hurdacı, Elektrik / Elektronik, Matbaa / Reklam, İnşaat Malzemelerinin üretimi, imalatı, tamiratı ve ticaretini kapsayan 8 ana sektörde sınıflandırılmıştır. Mersin ili merkez ilçelerinde (Toroslar, Akdeniz, Yenişehir, Mezitli) mahalle aralarında ve apartman altlarında faaliyet gösteren 4545 esnaf-sanatkar işletmesinin sektörel bazda dağılımları analiz edilmiştir Buna göre Mersin ili merkez ilçelerinde faaliyet gösteren işletmelerin %80'i Otomotiv, Mobilya /PVC, Metal / Madeni sektöründe yer almaktadır. Mersin ilinde planlanacak olan yeni sanayi sitesi alanının bu dört ana sektörde faaliyet gösteren işletmeleri doğrudan etkileyeceği ileri sürülmüştür.

İkinci başlıkta ise, kent içerisinde mahalle aralarında faaliyet gösteren işletmeler işyeri güvenliği ve sağlığı ile çevre ve insan sağlığına yönelik etkileri açısından ele alınmıştır. Çalışma kapsamında incelenen işletmeler az tehlikeli, tehlikeli ve çok tehlikeli olarak işyeri güvenliği ve sağlığı tebliğine göre sınıflandırılmıştır. Buna göre, Mersin il merkezinde mahalle aralarında ve apartman altlarında faaliyet gösteren Az Tehlikeli Meslek Grubuna ait işletme sayısı 870 adet, Tehlikeli Meslek Grubuna ait işletme sayısı 2792 adet, Çok Tehlikeli Meslek Grubuna ait işletme sayısı 883 adet olarak tespit edilmiştir. Bu işletmelerin mal ve hizmet üretim süreçleri sonucunda ortaya çıkan ambalaj atığı, atık yağlar gibi maddelerin çevre ve insan sağlığını olumsuz yönde etkileyeceği, üretim sürecinde kullanılan makine, ekipman ve işlemler nedeniyle kent içerisinde görüntü ve gürültü kirliliğine neden olacağı ileri sürülmektedir. Yukarıda özellikleri belirtilen işletmeler aynı zamanda İşyeri Açma ve Çalışma Ruhsatları Yönetmeliğine göre Birinci sınıf gayrisıhhi, İkinci sınıf gayrisıhhi ve Üçüncü sınıf gayrisıhhi müessese statüsünde yer almaktadır. Bu işletmelerin çevre ve insan sağlığını etkileme düzeyleri de Su Kirliliği Kontrolü Yönetmeliği (2004), Ömrünü Tamamlamış Araçların Kontrolü Yönetmeliği (2009), Ambalaj ve Ambalaj Atıklarının Kontrolü Yönetmeliği (2017), Atık Yönetimi Yönetmeliği, Atık Yağların Yönetimi Yönetmeliği (2019) Mersin Büyükşehir Belediyesi Mersin Su ve Kanalizasyon İdaresi, Atıksuların Kanalizasyon Şebekesine Deşarj Yönetmeliği (2020) kapsamındaki yasal düzenlemelere tabi olarak yürütülmektedir (Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, 2009, 2015; Mersin Büyükşehir Belediyesi MESKİ, 2020)

Özetle, Mersin ilinde kent gündemini meşgul eden sanayi sitesi yapımına ilişkin sosyo-ekonomik talebin kent mekanındaki dağılımı ve bu dağılımın çevre ve insan sağlığı yönünden dışsallığı analiz edilmiştir. Mersin ili örnekleminden hareketle şehir içerisinde sanayi sitelerinde yer alması gereken işletmelerin mevcut durumu analiz edilerek bir kentin gelişiminde ve büyümesinde sanayi sitesi mekanlarının önemine vurgu yapılmıştır. Türkiye'nin 135 sanayi sitesinin şehir içerisinde kaldığı ve mahalle aralarında faaliyet gösteren işletmelerin sayısı göz önüne alındığında, şehir içerisinde faaliyet gösteren işletmelerin yeni sanayi sitesi alanlarına taşınabilmesinin kentin planlı gelişimi ve büyümesi için hayati öneme sahip olduğu vurgulanmıştır. Bu sürecin yönetimi, planlanması ve uygulanmasında da merkezi, yerel yönetimler kadar meslek kuruluşlarının da etkin bir rol alması önerilmektedir.

Kaynakça

Bademli, R. (1987). Küçük sanayi siteleri deneyimi. *1987 sanayi kongresi bildirileri* içinde 113–127. TMMOB.

Bayraktar, U. (2016). S*ürdürülebilir kentler yerel müşterekler siyaseti için e-katılım*.

Cansız, M. (2008). T*ürkiye'de organize sanayi bölgeleri politikaları ve uygulamaları*. Korza Basım.

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı. Su kirliliği kontrolü yönetmeliği (2004).

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı. Ömrünü tamamlamış araçların kontrolü yönetmeliği (2009).

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı. Mekansal planlar yapım yönetmeliği (2014). https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=19788&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı. Atık yönetimi yönetmeliği. Pub. L. No. 29314 (2015). https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/04/20150402-2.htm

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı. Atık yağların yönetimi yönetmeliği. Pub. L. No. 30985 (2019). https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2019/12/20191221-1.htm

Çevre ve Şehircilik Bakanlığı. Küçük sanayi sitesi yapı kooperatifleri anasözleşmesi (2020). http://yapikooperatifportal.csb.gov.tr/portal/repository/pdf/6.pdf

Devlet Planlama Teşkilatı. (2014). O*nuncu kalkınma planı (2014-2018) imalat sanayiinde dönüşüm*.Devlet Planlama Teşkilatı.

Dünya Gazetesi. (2017, Nisan 10). Üretim reform paketi, neler getiriyor? *Dünya Gazetesi*. https://www.dunya.com/ekonomi/uretim-reform-paketi-neler-getiriyor-haberi-362149

Eraydın, A. (2006). Mekansal süreçlere toplu bakış. a. eraydın (ed.), *değişen mekan mekansal süreçlere ilişkin tartışma ve araştırmalara toplu bakış: 1923-2003* içinde, 25–68. Dost Kitabevi.

Erdoğan, R. T. (2018, Temmuz 1). Sanayide Milli Atılım. https://twitter.com/RTErdogan/status/1009858494902591488/photo/1

Gottdiener, M. ve Hutchison, R. (2011). T*he new urban sociology* (4. bs.).Westview Press.

Groenewegen, P. (2007). A*lfred Marshall economist 1842-1924*. Palgrave Macmillan.

Güler. (2000). Yerel yönetimleri güçlendirmek mi? âdem-i merkeziyetçilik mi? *Çağdaş Yerel Yönetimler*, *9*(2), 14–29.

Günal, A. (1996). Küçük sanayi siteleri. *özel ve devlet destekli küçük sanayi siteleri sorunlar ve gelişme perspektifleri* içinde, 5–13. TES-AR.

Habertürk. (2017, Mayıs, 12). Sanayi siteleri taşınıyor. https://www.haberturk.com/ekonomi/is-yasam/haber/1555524-sanayi-siteleri-tasiniyor-iste-d.

İşyeri Açma ve Çalışma Ruhsatlarına İlişkin Yönetmelik. İşyeri Açma ve Çalışma Ruhsatlarına İlişkin Yönetmelik (2005).

Kâtip, A., Karaer, F. ve Özengin, N. (2014). Otomotiv sektörünün çevresel açıdan değerlendirilmesi. *Uludağ Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Dergisi*, *19*(2).

Keleş, R. (2016). *Kentleşme politikası* (15. bs.). İmge Kitabevi.

Köroğlu, B. A. (2017). Sanayi alanları ve planlama. S. S. Özdemir, B. Ö. Ö. Sarı ve N. Uzun (Ed.), *Kent Planlama* içinde, 213–231. İmge Kitabevi.

Macionis, J. J. ve Plummer, K. (2008). *Sociology:a global introduction* (4th bs.). Pearson Education Limited.

Mersin Büyükşehir Belediyesi MESKİ. Atıksuların kanalizasyon şebekesine deşarj yönetmeliği (2020).

Mersin Esnaf ve Sanatkarlar Odaları Birliği. (2016, Mart 15). Mahalle aralarında kalan sanayi işyerleri büyük sorunu. http://www.mersinesob.org.tr/v2/tr/?s=ihsaniye

Mersin Esnaf ve Sanatkarlar Odaları Birliği. (2019, Şubat 10). Belediyeler sanayi sitesi için arkamızda durmadı. http://www.mersinesob.org.tr/v2/dincer-belediyeler-sanayi-sitesi-icin-arkamizda-durmadi/

Mersin Esnaf ve Sanatkarlar Odaları Birliği. (2020, Aralık 13). Mersin'e acilen sanayi yerleşkesi kurulmalı. https://www.mersinesob.org.tr/v2/dincer-mersine-acilen-sanayi-yerleskesi-kurulmali/

Onat, E. (1969). *Organize sanayi bölgeleri: fiziki planlama esasları*. Türkiye Ticaret Odaları, Sanayi Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği Matbaası.

Resmi Gazete. İmar kanunu (1985). https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.3194.pdf

Resmi Gazete. Belediye kanunu (2005). https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5393.pdf

Resmi Gazete. Esnaf ve sanatkarlar meslek kuruluşları kanunu (2005).

Resmi Gazete. esnaf ve sanatkâr ile tacir ve sanayiciyi belirleme koordinasyon kurulu 30.01.2019 Tarihli 3 Sayılı Kararı. Pub. L. No. 30685 (2019). https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2019/02/20190213-3.pdf

Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı. (2020, Ekim 25). Sanayi siteleri hizmetleri. https://www.sanayi.gov.tr/sanayi-bolgeleri/sanayi-siteleri-hizmetleri

Şengül, H. T. (2007). Planlama paradigmalarının dönüşümü üzerine eleştirel bir değerlendirme. M. Ersoy (Ed.), *Kentsel Planlama Kuramları* içinde,59–115. İmge Kitabevi.

Sönmez, N. Ö. (2017). Planlamada yeni yasal düzenlemeler. S. S. Özdemir, B. Ö. Ö. Sarı ve N. Uzun (Ed.), *Kent Planlama* içinde (ss. 643–665). İmge Kitabevi.

Tekeli, İ. (2010). S*anayi toplumu için sanayi yazıları*. Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

TESK. (2008). *Esnaf ve sanatkar Raporu.*TESK Yayınları

TESK. (2020, Ekim 10). Motor yağı değişim noktaları. tesk.org.tr/view/mevzuat/goster.php?Guid=f680d03c-0a02-11eb-9eaf-000c29b32a85

TMMOB. (2017). *Organize sanayi bölgeleri, küçük sanayi siteleri ve teknoparklar*.

TUİK. (2019, Ekim 15). Mersin ortalama hanehalkı büyüklüğü.https://cip.tuik.gov.tr/?il=33#

TÜRMOB. (2020, Ekim 26). İşyeri tehike sınıfları listesi. *İşyeri Tehlike Sınıfları Listesi (Güncel Nace Kodu Listesi)*. https://www.turmob.org.tr/Mevzuat/PDF/17613

Uğurlu, Özgen. (2017). Kentlerin tarihsel gelişimi. Ö Uğurlu, N. Ş. Pınarcıoğlu, A. Kanbak ve M. Şiriner (Ed.), *Türkiye Perspektifinden Kent Sosyolojisi Çalışmaları2* içinde (ss. 25–71). Örgün Yayınevi.

Yaman, A. (2020a). *Türkiye'de kentsel politikalar bağlamında sanayi sitelerinin üretimi ve dönüşümü*. Mersin Üniversitesi.Yayımlanmamış Doktora Tezi

Yaman, A. (2020b). *Mersin Esnaf ve Sanatkârlar Odaları Birliği Mersin ili sanayi sitesi sorunu mevcut durumu ve çözüm önerileri raporu*, Mersin Esnaf ve Sanatkarlar Odaları Birliği

Araştırma ve Kültür Yayınları-7

Yavan, N. (2021, Ocak 2021). Türkiye endüstri coğrafyası. *Acıkders Sanayi Coğrafyası*. https://acikders.ankara.edu.tr/pluginfile.php/90972/mod_resource/content/0/Hafta 3-Sanayinin Ölçülmesi ve Büyüklüğü.pdf